

יד
מהר"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
שלח"ך
סיון ה'תשע"ג ב'שכ"ד
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

השלמה מסוף השיעור הקודם בעניין ההבדל בין סיום "אשרי יושבי ביתך" לסיום מזמור "אשרי תמימי דרך".
חובת הזהירות בימי הקיץ מטוילים ונופשים בבתי מלון וכדו', וכן בעניין טלפונים "כשרים" מזוייפים המצויים בזמנינו.
האם המרגלים היו צדיקים בעת הליכתם, או שכוונתם היתה רעה כבר אז בהליכתם, וחומר עניין הנגיעה העצמית.
מה ההבדל בין הגיית התיבות "אֲשֶׁרִי", "לְאֲשֶׁרִי", "לְאֲשֶׁרִי". עניין הגיית תיבה שיש בראשה שוא וגעיא, האם נקראת כפת"ח ממש, וחזרת מרן שליט"א מדבריו בעבר, וזאת על מנת שלא תשתכח תורת ההגייה הנכונה בעדתנו כפי שקרה אצל עדות אחרות.
ביאור הגמרא בברכות דף ס"ג לגבי רבי חנינא בן אחי רבי יהושע, כיצד הוא היה מטמא ושני תלמידי חכמים היו מטהרין.
עניין הגיית בג"ד כפ"ת רפויית לאחר שוא נע, ומדוע במלים "שְׁתִּי" או "שְׁתִּים" וכדומה התי"ו באה בדגש, והתייחסות לאלו שהוסיפו אל"ף לתיבות אלו.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול הלשון – 03-6171031
מספר השיעור במערכת קול הלשון – 335
מספר השיעור בדיסקים – 209

השיעור מוקדש לרפואת
מרת שרונה חיה בת הרב משה שתחי'
הזקוקה לרפואה שלימה,
המקום ב"ה יחזקה ויאמצה בקו הבריאות,
ויסיר ממנה כל מחלה, אכי"ר.

היום הזדרזתי להקדים את השיעור, כיון שאני רואה שישנם אנשים המאחרים בבוקר לתפילה או לכולל, או שבכלל לא מגיעים לתפילה בביהכ"נ, או שעייפים בעת הלימוד במשך היום, לכן חושבני שצריך להתחיל את השיעור מהשעה עשר. צריך להכריז על כך בסוף השיעור.

השיעור מוקדש לרפואת שרונה חיה בת הרב משה זכריה הזקוקה לרפואה שלימה, המקום ב"ה יחזקה ויאמצה בקו הבריאות, ויסיר ממנה כל מחלה, אכי"ר.

השלמה מסוף השיעור הקודם בעניין ההבדל בין סיום "אשרי יושבי ביתך" לסיום מזמור "אשרי תמימי דרך".

בסוף השיעור הקודם, דיברנו בעניין פתיחת המזמור הנקרא "תמניא אפי", אשרי תמימי דרך ההלכים בתורת יי [תהלים קי"ט], ולעומת זאת פתיחת אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה [שם פ"ד]. זהו אינו תחילת מזמור "תהלה לדוד" בספר תהלים, שהרי 'תהלה לדוד' הוא פרק קמ"ה בתהלים. סוף המזמור הוא, תהלת יי ידבר פי וגו', אבל הפסוק יאנחנו נברך יה' אינו שייך למזמור זה, אלא זאת הוספה מההלל [שם קט"ו, י"ח], צירפו זאת לכאן, וכבר דיברנו על הטעם לכך בהזדמנויות אחרות. הפסוק אשרי העם שפכה לו אשרי העם שיי אלאדיו, שאומרים לפני תהלה לדוד, הוא בסוף פרק קמ"ד, ואחרי כן מתחיל מזמור 'תהלה לדוד'. והפסוק אשרי יושבי ביתך, שאומרים לפניו, הוא בפרק פ"ד, במזמור 'מה ידידות משפנותיך'. בכל אופן קבעו והצמידו זאת בכל התפילות, לומר 'אשרי יושבי ביתך וגו', ואשרי העם שככה לו וגו', לפני 'תהלה לדוד'.

הגמרא במסכת ברכות [דף ל"ב ע"ב] אומרת, חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת, בכדי לבוא לתפלה מתוך הכנה. מנא הני מילי? אמר רבי יהושע בן לוי, אמר קרא, 'אשרי יושבי ביתך'. דהיינו, לפני שמתפללים,

צריך לשבת. ובאופן כללי המדובר על כל אדם שיושב בבית ה', כלומר בבית המדרש. אומרים התוספות שם וד"ה קודם, ולפיכך תיקנו לומר זה הפסוק קודם תהלה לדוד. משום כך קבעו לומר פסוק זה קודם הזמירות, על פי הגמרא דלעיל. וכנראה שאחר כך קבעו זאת בכל מקום, אגב כך, שלעולם לא מתחילים מזמור 'תהלה לדוד' מבלי שיקדימו לו גם את פסוק זה. לאפוקי מהנהו דאמרי 'אשרי הרבה. היו כאלה שנהגו לומר הרבה פסוקים שמתחילים במלה 'אשרי', אבל אומרים התוספות, שהדבר מיותר, אלא יש לומר רק את הפסוק 'אשרי יושבי ביתך', זהו מקומו וכאן הוא נקבע.

הבאנו [בסוף השיעור הקודם] מליצה, שאומרים בדרך צחות, בכמה וכמה ספרים, מה ההבדל בין 'אשרי יושבי ביתך', לבין 'אשרי תמימי דרך'? דהיינו, מה ההבדל בין אדם היושב בחצרות בית ה' ושוקד על תלמודו, אם בביתו, בבית מדרשו הפרטי, או בבית המדרש הציבורי או בבית הכנסת, לבין אותם שהם הולכי דרכים? את ההבדל, רואים בסוף המזמור, בסוף העניין. 'אשרי יושבי ביתך', נגמר בפסוק תהלת יי ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד [פסוק כ"א], כלומר הוא יושב ומהלל את ה'. אבל 'אשרי תמימי דרך', ההולך בדרכים, מה סופו? תעיתי פשה אבד בקש עבדך, פי מצותיך לא שפחתי [פסוק קע"ו], הוא 'תעה בדרך', התבלבל. אמנם הוא שה תמים, 'תמימי דרך', אבל איבד את הקשר עם הצאן, הוא מבקש מהרועה שיחזירו כיון שלבד מעצמו אינו יכול לחזור, הוא לא יודע איך לחזור, לכן הוא מבקש מהרועה, האלאדים הרעה אתי [בראשית מ"ח, ט"ז], שיחזירו בחזרה. אמנם כוונתו היתה טובה, אבל הדרך בלבלה את דעתו ומחשבתו, א"כ הוא רוצה לחזור בחזרה, רק שאינו מוצא את הנתיב, את הדרך הנכונה.

ראיתי את הרעיון הזה בעבר בכמה ספרים, ולאחר מכן כעת ראיתי שבספר תפוחי חיים ועמ"ס ביצה, העניין הראשון, ובס' אשיב אברהם דף

שערי יצחק – השיעור השבועי

צריכים לשים את הדבר, לטוטפות בין עינינו. כעת זאת תקופת הקיץ, עוד מעט חודש תמוז, ומנחם אב, ישנם הרבה אנשים שיוצאים לנופש, לכל מיני טיולים ומסלולים, שאינני יודע היכן הם נגמרים, רק שלא יגמרו בתהום חס ושלום. לצערינו גם ישנם הרבה מקומות, כגון בתי מלונות וכדו', שכביכול יש להם 'הכשרים', אבל צריך לדעת שלא לסמוך על שום דבר, יש לבדוק ולברר זאת מאנשים מהימנים, לדעת שאין שם מכשולות, כי ידוע שיש שם מכשולות גדולים, אפילו שיש להם הכשרים טובים, והרבנים הצדיקים שליט"א כבר מיחו על דבר זה בקול רעש גדול בשנים שעברו. ולצערינו, אפילו כתבי עת "חרדיים", מפרסמים כל מיני מקומות שאסור להתקרב וכ"ש להגיע אליהם. ובכן, כדאי שהאדם לא יהיה 'מן הצועקים ואינם נענים', כי לצערינו הרבה תעו בדרך הזאת, ולא חזרו בחזרה, או שבכל אופן לא חזרו כפי מה שהם היו. עכשיו הם מחפשים שהקב"ה יחזיר אותם, כי לבד כבר קשה להם, הם איבדו את הכוחות.

צריכים לדעת דבר נוסף, נאמר פסו אַמוֹנִים מְבַנֵי אָדָם וְתַהֲלִים י"ב ב"ן, אפילו אנשים הנקראים "חרדים", או יותר במדויק ה'מתחזים' לחרדים, או כפי שיש גורסים שהם 'מחרידים'. השבוע נוכחתי לראות ולדעת, כיצד אנשים עם חזות חרדית, עם פאות וציציות ומעיל ארוך, מוכרים טלפונים ניידים עם 'הכשר', אבל הכשר מזויף, הם יודעים בעצמם שזה מזויף, והם עושים זאת אפילו במרכז בני ברק, בעזות פנים ובמצח נחושה, והם מנסים להכחיש זאת. צריכים לדעת, מי שרוצה לדעת בעניין הפלאפונים, איזה הכשר אמיתי ואיזה לא, כי לצערינו ישנם הכשרים שהם כביכול הכשר אמיתי, אתה רואה חותמת 'מאושר', ועדת הרבנים, אבל זה מזויף, צרוב. לכן אפשר לפנות לרב אליהו בוימרינד הי"ו, (בית דין מיוחד לענייני מחשבים וכדומה, 057-3178291), וכן יש אדם המומחה בעניין זה, הנמצא ברחוב חזו"א פינת נחמיה, חנות של "סלקום", אפשר

קל"ג, וכ"כ בנו בתפוחי חיים בפרשת ויחי ובמדבר] כותב זאת בהרחבה, וכדאי לקרוא את לשונו בכדי שיהיו לנו הדברים למזכרת. הוא מביא פתגם האומר, 'בדרך, האדם הוא חצי יהודי'. כתוב בספרים, מזמור 'אשרי יושבי ביתך', מסיים בפסוק 'תהלת י"י ידבר פי', אבל מזמור 'אשרי תמימי דרך' מסיים בפסוק 'תעיתי כשה אובה', והדבר פשוט, כי ההולך בדרך, אינו יכול להקפיד ולדקדק במצוות כל כך כאשר נוהג בביתו, באשר טלטול הדרך וטרדותיו מבטלים אותו מעבודת ה'. ומצינו לחז"ל שפטרו את הפועלים והולכי דרכים מכמה וכמה חיובים, וכן הקלו לעם שבשדות בתפלתם, שיוצאים ע"י תפילת הש"צ, כמבואר בסוף מסכת ראש השנה [דף ל"ה ע"א]. וכבר בתורה [במדבר ט'] מצינו, מי שהיה בדרך רחוקה, נדחה לפסח שני. פטרו בהרבה דברים את אלו שאינם נמצאים בביתם, הולכי דרכים פטורים מן הסוכה [סוכה כ"ו ע"א], פועלים פטורים מן התפילה וקריית שמע וברכת המזון [עיין ברכות ט"ז ע"א], יש 'תפילה קצרה' למי שהוא בדרך, וכן בסוף מסכת ראש השנה [שם] אמר רבי שמעון חסידא, לא פטר רבן גמליאל אלא עם שבשדות, מאי טעמא משום דאניסי במלאכה. אבל בעיר, לא. והוא מביא את דברי רש"י האומר בתחילת פרשת 'לך לך' [בראשית י"ב ב"ן], בעניין אברהם אבינו, הדרך ממעטת שלשה דברים. ממעטת את השם, וכו'. ובסוף הוא אומר, כי אדם בדרך, הוא לא שלם כמו שהוא בבית. ויש כאלה, שטלטול הדרך גורם לפריקת עול חס ושלום. לצערינו, הדבר בדוק ומנוסה. כשאדם מחוץ לבית, הוא מרגיש שאינו מחוייב כלל. אפילו שבביתו הוא מתנהג בגדרים מסויימים, אבל בדרך משתנה דעתו. זה בכל הדורות, ובזמנינו על אחת כמה וכמה, רח"ל.

חובת הזהירות בימי הקיץ מטיולים ונופשים בבתי מלון וכדו', וכן בעניין טלפונים "כשרים" מזוייפים המצויים בזמנינו.

לשאול אותו, הוא יודע ומבין האם זהו הכשר אמיתי או שלא.

בכל אופן כפי שאמרנו, למרות שיש לאדם כוונה טובה, רצונו לצאת להינפש כדי להתחזק ולהבריא את גופו, כוונתו לשם שמים, אבל 'בדרך' ישנם הרבה מכשולים. אדם הנמצא מחוץ לביתו, מרגיש קצת שאינו מחוייב למה שהוא. וכשהאדם פורץ דבר קטן, ח"ו זה יכול להיגמר בדברים הרבה יותר גדולים. והדבר כמובן משפיע יותר על הצעירים מאשר על המבוגרים שכבר בנויים ומבוססים, כי אצל הקטנים ישנו חשש גדול עוד יותר, שח"ו הם יישמטו.

האם המרגלים היו צדיקים בעת הליכתם, או שכוונתם היתה רעה כבר אז בהליכתם, וחומר עניין הנגיעה העצמית.

על פי דברינו אלה, אפשר לתרץ קושיא גדולה בפרשת השבוע. כידוע, המרגלים היו צדיקים. כתוב בפסוק, **כָּל־אֲנָשִׁים, יְרֵאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָמָּה** [במדבר י"ג, ג], **מבאר רש"י**, כל 'אנשים' שבמקרא, לשון חשיבות, ואותה שעה כשרים היו. כוונתו להיכן שכתוב 'אנשים' בתורת תואר, לא כמו שכתוב **וְהָאֲנָשִׁים רָעִים צֵאֲן** [בראשית מ"ו ל"ב], אלא כמו **נָח אִישׁ צִדִּיק** [שם ו', ט'] דהיינו שהפסוק בא לשבח, וכדו'. כך מבאר הר"ר אליהו מזרחי.

אחר-כך כותב רש"י על הפסוק **וַיִּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וְאֶל כָּל עַדַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** וגו' [שם כ"ו], אומר רש"י, מהו 'וילכו'? להקיש הליכתן לביאתן, מה ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן בעצה רעה. ישנו היקש, כפי שכשהם חזרו הוציאו דיבה רעה, כך גם כשהם הלכו, כבר אז הם הלכו בעצה רעה. וזוהי גמרא מפורשת במסכת סוטה [דף ל"ד ע"ב, ל"ה ע"א], הגמרא מדייקת, שהרי לפני כן [פסוק כ"ה] כתוב, **וַיָּשְׁבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם, וְלֵאחֶר מִכֵּן כָּתוּב וַיִּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן**, לכאורה מיותרת המלה 'וילכו', שהרי כבר כתוב 'וישבו' מתור הארץ, א"כ מה הפירוש 'וילכו'? המלה 'וילכו' מיותרת. וכי הם

הגיעו בלי ללכת? הרי הם כבר חזרו? אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, מקיש הליכה לביאה, מה ביאה בעצה רעה, אף הליכה בעצה רעה. נמצא שמתחילה הם התכוונו להוציא דיבה.

אם כן קשה, הרי אמרנו שהם היו צדיקים באותה שעה, דהיינו בשעת הליכתן, ורק אחר כך הם נכשלו?

ישנן כמה תשובות לשאלה זאת. אבל לפי מה שאמרנו מקודם, חושבני בס"ד שזהו זילכו'. דהיינו, כשהם 'הלכו', זה כבר לא הם. עצם הדבר שהם יצאו מן הבית, כבר נהיו להם דעות ומחשבות אחרות. הדבר רמוז במלה 'וילכו'. כי כפי שאמרנו, הדרך משנה את הדעות וההשקפות וההנהגות של אדם, הוא מסוגל לעשות דברים חמורים. זהו תירוץ חדש על קושיא הזאת, והתעוררתי אליו לאור העניין הזה שדיברנו. וילכו ויבואו, וי וי. לא ראיתי בספרים כיוון כזה, ומי שימצא זאת, נשמח אם יראה לנו.

אבל צריכים לשים לב, אנו מדברים על המרגלים, שאיננו מגיעים לקרסולי רגליהם, אבל רק בבחינת 'תורה היא וללמוד אנו צריכים', כיצד להבין זאת? איך נכשלו אנשים גדולי ישראל, שעליהם נאמר 'ראשי בני ישראל המה'? הרי אותם שלח משה רבינו, והם היו במדרגה יותר מיהושע וכלב, שהרי התורה כותבת את שמותם, והרמב"ן שואל, שהם לא נמנו, לא לפי סדר תולדותם, ולא לפי סדר הדגלים, א"כ לפי איזה סדר הם נמנו? אומר הרמב"ן, שהם נמנו לפי סדר חשיבותם. נמצא שיהושע בן נון היה במדרגה פחות מהם, גם כלב היה אז במדרגה יותר מיהושע.

ומפורסם מה שכתוב בזוהר הקדוש פ' שלח-לך דף קנ"ח ע"א ד"ה וישלח, למה הם הוציאו דיבה על הארץ? הרי הם היו צדיקים? אומר הזוהר כך, כולו זכאין הו, ורישי דישאל הו, אבל אינון דברו לגרמייהו עיטא בישא. אמאי נטלי עיטא דא? אלא אמרו, אי ייעלון ישראל לארעא, נתעבר אנן מלמהוי רישין, וימני משה רישין אחרנין. דהא אנן זכינן במדברא

שערי יצחק – השיעור השבועי

מוזכרים, וזה היה בא' אייר, אבל כיון שיאין מוקדם ומאוחר בתורה, א"כ זה היה בחודש אייר, ומה שהיה בפרשת נשא היה בחודש ניסן, ושם כתוב במפורש, וַיִּדְבֶּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֶהָל מוֹעֵד בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְיֵצֵאתֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר [ויש במדבר], 'באחד לחדש השני היינו א' באייר, בשנה השניה ליציאת בני ישראל מארץ מצרים, הרי יציאת מצרים היתה בשנת ב'תמ"ח ליצירה, א"כ השנה השניה היא שנת ב'תמ"ט, ביום א' באייר, שאו את ראש כל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים, לְרֵאוּבֵן, אֶלְיָצוֹר בֶּן שְׂדִיאוֹר. לְשִׁמְעוֹן, שְׁלֹמִיאֵל בֶּן צוּרִישָׁדַי. לַיהוּדָה, נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב. לְיִשָּׁשְׁכָר, נַתָּנָאל בֶּן צוּעָר, וְגו'. וא"כ קשה, כיצד כל הנשיאים התחלפו בתוך זמן כ"כ קצר, מאייר ועד סוף סיון?

ראיתי מפרשים, דאין הכי נמי, הם לא היו הנשיאים של הדגלים. אמנם הם היו נשיאים חשובים כמותם, אבל לא הם היו נשיאי הדגלים. את נשיאי הדגלים משה רבינו השאיר, כדי שלא להשבית את סדר הדגלים, לכן הוא שלח אותם. ומה שנאמר 'ראשי בני ישראל' היינו, שהם היו חשובים כמו הנשיאים. כך ראיתי שמובא בספר מעם לועז, אינני יודע מהיכן מקורו, בציונים שם הוא מביא "רבינו בחיי", אבל לא מצאתי זאת ברבינו בחיי. לאחר החיפוש, נמצא הדבר במנחה בלולה ווע"ע שי לתורה, ויקרא דאורייתא דף של"ב תירוץ זה בסגנון "בריסק". וכדבריהם כך נראה מהפסיקתא זוטרתא, הנקרא "לקח טוב" [עה"פ 'כל נשיא בהם' ולפי ביאור הרא"ם], וגם הר"ר עובדיה ספורנו אומר [בתחילת הפרשה], שהמרגלים היו מבינים בענייני הארץ, ולקחו אנשים שיש להם הבנה המתאימה לריגול. גם בסוף פרשת מסעי מוזכרים שמות אחרים, ושם כתוב תקחו לנחל את הארץ [שם ל"ד, י"ח], נראה כי לא שהם היו נשיאי הדגלים, אלא בחרו אותם רק לעניין הנחלה, כדי לחלק את ארץ ישראל לשבטים.

למהוי רישין, אבל בארעא לא נזכר. כידוע, 'משנה מקום משנה מזל', א"כ כעת במדבר אנחנו ראשים, אבל בארץ ישראל כבר לא נהיה ראשים. המפרשים מסבירים, איך הם ידעו זאת? הם צדקו, בודאי שהדבר נכון, הכבוד עיוור את עיניהם והם לא ראו נכון. ועל דנטלי עיטא בישא לגרמייהו, מיתו אינון, וכל אינון דנטלן מלייהו.

ראיתי שהכתב סופר ולקמן עה"פ זיקרא משה להושע' מסביר, אין הכוונה שבארץ ישראל לא יהיו ראשים לגמרי, אלא שהם יהיו כפופים ליהושע, כי הוא יהיה יותר מהם. הרי אלדד ומידד כבר התנבאו על כך, משה מת, ויהושע מכניס את ישראל לארץ [רש"י במדבר י"א, כ"ח], א"כ יהושע יהיה יותר חשוב מאתנו. דהיינו, זה לא שהם לא יהיו ראשים כלל, הם יהיו ראשים, רק שיהושע יהיה מעליהם, ואת הדבר הזה הם לא יכלו לסבול, הם הסכימו רק אם משה רבינו הוא הראש מעליהם.

אלו דברים חמורים מאד, שצריכים לקחת אותם לתשומת לב, עד כמה הכבוד מעוור את עיני האדם, וחס ושלום בסופו שלדבר, יש סוברים כי 'אין להם חלק לעולם הבא', וגרמו לעם ישראל צרות, כגון עשרת הרוגי מלכות, דברים קשים ונוראים, וארבעים שנה נשארו במדבר, הכל בגלל נגיעות עצמיות, כמה שהדברים קשים ונוראים.

יש לשאול, הנשיאים המוזכרים כאן, לְמֹשֶׁה רֵאוּבֵן, שִׁמְעוֹן בֶּן זִכְוֹר. לְמֹשֶׁה יְהוּדָה, פְּלֹב בֶּן יַפְנֵה. וכי הרי אלו אינם הנשיאים. הלא קראנו בקרבנות בפרשת נשא מי הם היו הנשיאים, לַיהוּדָה, נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב. אַח"כ גְּמִלְיָאֵל בֶּן פְּדָהצוֹר, וְכֵן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן צוּרִישָׁדַי, וְגו'. ובאיזה זמן היה הדבר? וְיֵהִי בְיוֹם פְּלוֹת מֹשֶׁה לְהִקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן, וַיִּקְרִיבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' [במדבר ז', א' ב'], אז באותו הזמן הם היו הנשיאים. ואילו כאן בפרשת שלח, אנו רואים שמות של נשיאים אחרים. והרי יום הקמת המשכן היה בא' בניסן, והמרגלים נשתלחו בכ"ט בסיון, וגם בתחילת פרשת במדבר הם

שאלה מהקהל: אבל לפי הזוהר הקדוש, היתה להם נגיעה כיון שהם רצו להישאר נשיאים.

תשובת מרן שליט"א: לפי פירוש זה, הם היו חשובים, ואכן היו נחשבים 'ראשי בני ישראל', אבל הם לא היו נשיאי הדגלים. הם היו נחשבים בעם ישראל בתורת דְּבָרִים, מנהיגים, ואפילו דבר זה עיור את עיניהם. ולפי הכתב סופר, אין פירושו שהם יפסיקו לגמרי בתפקידם כאשר יגיעו לארץ, אלא שהם ירדו דרגא, ויהושע הוא שיהיה מעליהם. אלו הם דברים דקים מן הדקים. ללמוד מזה תיקון המדות.

אבל יש כאן חידוש גדול יותר, ממש פלא עצום, הדבר מובא בילקוט פתרון תורה [עה"פ] כל נשיא בהס"ז, זהו ספר מהקדמונים שאיננו מפורסם, הוא מביא מאמר מרבי יוחנן, אין לנו זאת בספרים אחרים, אמר רבי יוחנן, שנים עשר מרגלים, ושנים עשר נשיאי העדה שלחו. דהיינו, שלחו גם נשיאים, וגם מרגלים. אבל לכאורה הדבר אינו מסתדר עם הכתוב, וישא"הו במוט בְּשָׁנִים [פסוק כ"ג], ששמונה אנשים נשאו אשכול, כמבואר בגמ' סוטה דף ל"ד ע"א. למה רק שמונה, אם ישנם עוד אנשים? אבל זה מתאים לגמרא סוטה ירושלמי [פ"ז ה"ה], שם כתוב שהיו כ"ד מרגלים, לפי דעת רבי עקיבא, ולשיטתו את האשכול נשאו ששה עשר איש יעו"ש. המפרשים שם מסבירים כי י"ב שנזכרו בתורה, היו חשובים יותר, ולכן לא הוזכרו שמות הנוספים. אבל לפי ילקוט פתרון תורה (שלא נדפס בזמנם) מובן יותר טוב, כי י"ב הנוספים הם שנזכרו כבר בפ' במדבר ופ' נשא, ולכן לא הוזכרו שמותיהם גם כאן.

ובהמשך דבריו ישנו בודאי חידוש, אמר רבי יוחנן, אף שמשין שהיו עמהן, היו כמותן. לא רק המרגלים, אלא גם השמשים שלהם, נמצא שהיו יותר מכ"ד. לא כתוב כמה שמשים היו, אולי לכל אחד היה שמש אחד, או כמו שכתוב אצל אברהם אבינו, שְׁנֵי נְעָרָיו אֵתוּ [בראשית כ"ב, ג'], א"כ יוצא שהיו הרבה יותר מכ"ד אנשים.

מה ההבדל בין הגיית התיבות "אֲשֶׁרִי", ל"אֲשֶׁרִי", ל"אֲשֶׁרִי". עניין הגיית תיבה שיש בראשה שוא וגעיא, האם נקראת כפת"ח ממש, וחזרת מרן שליט"א מדבריו בעבר, וזאת על מנת שלא תשתכח תורת ההגייה הנכונה בעדתנו כפי שקרה אצל עדות אחרות.

דיברנו בעבר [מוצש"ק כי תשא ה'תשע"ג] על הפסוק, חֲסִדֵי יִי עוֹלָם אֲשֶׁרִיה [תהלים פ"ט, ב'], אמרנו שבדרך כלל בשאר המקומות קוראים חסדי, ביארנו בס"ד מה העניין בזה. כידוע, אין בתורה דבר אחד שהוא לבטלה, כל שינוי צריך להסביר, ויש בזה משום 'כבוד התורה', כך אומר רש"י בסוף מסכת סוטה [דף מ"ט ע"א, ד"ה בטל], ורבינו עובדיה במסכת אבות [פרק ה' משנה ו'].
הסברנו את השינוי הזה, מה הפירוש חסדי, מושכים את האות אל"ף, והאות סמ"ך מתחלפת בשי"ן, כמו אֲשֶׁד הַנְּחָלִים, הדבר בא להראות את משיכת השפע, דהיינו השפך, וְאֲשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֵׁבֶת עַד וְנִשְׁעַן לְגִבּוֹל מוֹאָב [במדבר כ"א, ט"ו]. זהו 'חסדי', האות אל"ף נמשכת אחרי החי"ת, כי האות אל"ף נעלמת במבטא, כמו שרש"י אומר במסכת כתובות [דף ס"ט ע"ב], לגבי התיבה 'ינחם', שנשמע כמו אל"ף מהמשיכה שלפתיח. גם בני"ד, כאילו כתוב 'חאסדי', דהיינו 'אסד', ואותיות זסשר"ן מתחלפות, א"כ זהו 'אשד'. ובפסוק 'חסדי יי' עולם אשירה', הדבר הוא הפוך, שם מתרעם 'איתן האזרחי' בעל המזמור, שהקב"ה אינו שומר לנו את החסדים, לכן בפסוק זה, התיבה 'חסדי' היא בלא געיא.

על משקל זה רציתי להסביר את תיבת אשרי. כידוע, ישנם שלשה דברים. יש אֲשֶׁרִי, ויש אֲשֶׁרִי, ויש אֲשֶׁרִי. ברוך ה', פה ישנם אנשים שיש להם 'חלק' [דהיינו "חלק הדקדוק"], בודאי שהם יודעים זאת.

אקדים מה שכתבתי בס"ד בסוף מאמר "אשרי האישי" [דף קי"ז], לגבי קריאת תיבת 'אשרי', שהיא נקראת על-ידי הבקיאים והמבינים בשלשה אופנים. א' יש בהרבה

שערי יצחק – השיעור השבועי

והייתי הראשון שכתבתי זאת ונדפס בחוברת אור ישראל [גליון ב', טבת התשמ"ז ברצ"ה, עמוד מ"ה ועמוד מ"ח הערה י"ג, וממני כולם למדו, וכגון ידידנו היפ"ה נר"ו בפירושו לעומת המחברת, על מחברת כתר-התורה דף ל"ב אות י"ד]. אבל אני בינתיים התחרטתי מכך, אולם הם ממשיכים במה שהתחרטתי. הדבר כבר יצא החוצה, וקשה לעצור זאת.

אמנם עצם הדבר הוא נכון. לפי כללי הדקדוק, שוא עם געיא, לא צריך להיות פתח עם געיא. כשמוסיפים לפתח געיא, כמו בתיבת **פְּתַחַה** [שם ל"ב, כ"ב], או **הַנְּעִרָה** [שם כ"ד, י"ד], זהו פתח עם געיא. אבל כשיש שוא, ואנחנו קוראים אותו כמו פתח, לא צריך להיות כאילו יש שם פתח עם געיא. הדבר לכאורה אינו נכון, כי צריך להיות רק שוא עם געיא. אכן, צריך להפוך אותו לפתח, אבל לא לפתח עם געיא. זהו מה שטענתי בזמנו. הדבר אמנם לא היה מקובל, כמו שהדגשתי בעצמי שם, אבל כך היה נראה מהספרים.

אולם בסופו של-דבר, התחרטתי מכך, ואני מבקש שלא ימשיכו בזה, וק"ו שלא על חשבוננו. צודקים אבותינו שלא נהגו כך, ולא עשו זאת. והסיבה לפענ"ד היא, כי אם נעשה 'שְׁלָמִים' הם אתנו' בצורה מצומצמת, בסוף ישכחו משיכה זאת, כפי שהאשכנזים והספרדים בזמנינו כבר שכחו מכך. אם לא יבליטו זאת בקריאה, הדבר עלול להיעלם. הרי בכל הספרים המדויקים יש את הדבר הזה, בספר מנחת שי, ועוד רבים. אבל למעשה מִפִּינֵן כל עם ישראל, היחידים כיום שעושים זאת, אלו רק התימנים, וזה בזכות שמבליטים זאת בקריאה. כגון שקוראים לא **תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה** [שמות כ' ה'], עם הארכה ומשיכה בתיבה זְכָל, אבל אם תעשה זְכָל תמונה' בצורה מהירה, הדבר לא נשמע היטב, אם תעשה בוא"ז פתח רגיל, בסופו של-דבר זה יישכח ולא יחזיק מעמד. אולי זאת הסיבה שאבותינו משכו זאת קצת יותר מדי, בכדי שהדבר יחזיק. ולא מזיק אם מושכים זאת, כי סוף סוף קריאתו כמו פתח. זה לא גרע

מקומות אֲשֶׁרִי רגילה בלא שום געיא והשוא נח, כגון אֲשֶׁרִי יושבי ביתך. ישנם עשרים ושש מלים כאלה לפחות, וכך בפשטות צריך להיות, כגון אֲשֶׁרִי יִשְׂרָאֵל [דברים ל"ג, כ"ט] כך קריאת המלה באופן הרגיל, רק שאנו צריכים להבין מדוע לפעמים משתנה הדבר. ב' ויש שלוש, בגעיא אחת, אֲשֶׁרִי, והשוא נע, על משקל חסדי. היכן יש אֲשֶׁרִי? אֲשֶׁרִי הַגִּבֵר יַחֲסֶה בּוֹ [תהלים ל"ד, ט"ג], אֲשֶׁרִי אָדָם בֵּטַח בְּךָ [שם פ"ד, י"ג], אֲשֶׁרִי הָעַם שִׂיִי אֱלֹהֵיו [שם קמ"ד, ט"ו]. אלו הן שלוש אֲשֶׁרִי. אם רוצים לזכור אותם, עשינו סימן לכך, 'חוסה ובוטח העם'. דהיינו, אשרי הגבר יחסה' בו, אשרי אדם 'בוטח' בך, אשרי 'העם' שה' אלהיו. ג' ויש ארבע, בשתי געיות, ואלו הן, אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הִלֵּךְ בְּעֵצַת רַשָּׁעִים [תהלים א', א], אֲשֶׁרִי אָדָם לֹא יַחֲשֵׁב יִי לּוֹ עֹז [שם ל"ב, ב'], אֲשֶׁרִי הַגִּבֵר אֲשֶׁר שָׁם יִי מִבְּטַחוֹ [שם מ', ה'], אֲשֶׁרִי אָדָם שָׁמַע לִי [משלי ח', ל"ד]. אלו הארבע שהם אֲשֶׁרִי. לצערנו רוב הציבור לא קורא זאת נכון, הם עושים רק אֲשֶׁרִי האיש, במקום לעשות את האל"ף כפתח וכן גם את השי"ן, הם עושים את האל"ף שוא פתח, בטעות הם עושים אֲשֶׁרִי האיש, אבל צריך להיות אֲשֶׁרִי, ותכף תבינו בעזרת השי"ת מדוע.

כותב על זה מהרי"ן בחלק הדקדוק [ריש תהלים], אֲשֶׁרִי האיש, האל"ף הועמד בגעיא, כדי להניע השוא שבשי"ן, וגם הושם געיא בשי"ן עם השוא, וקריאת השי"ן נוטה לפתח. צריכים לדעת, הפירוש 'כדי להניע השוא שבשי"ן', וקריאת השי"ן נוטה לפתח' היינו, זה כמו בפסוק הַאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ [בראשית ל"ד, כ"א]. לפי מה שאני שומע בזמן האחרון, כמה מדקדקים מפיצים בציבור, שלא צריך לעשות תיבה זאת במשיכה ארוכה, 'שְׁלָמִים', אלא בקיצור ובמהירות. וכן כל כי האיי גוונא.

למעשה, אני אשם בדבר זה, 'את חטאי אני מזכיר היום', אני נתעוררתי מעצמי לדיוק זה,

ממה שישנן הרבה געיות שאנו עושים אותם כיום, אפילו שאבותינו בדורות קודמים לא היו עושים אותם, כי אין זאת אלא משיכה גרידא. למשל, הקדמונים היו קוראים, קָפְאוּ תְהִמֹת פְּלֶבֶס [שמות ט"ו, ח'], בלי געיא בקו"ף, וישנם רבים שעד היום שקוראים כך בשירת הים, אנחנו אומרים קָפְאוּ, והטעם הוא, כי מה זה משנה? מה מזיק אם אתה מושך אותו עוד שניה? המשיכה הנוספת אינה מזיקה. אולי היא מיותרת, אינה צריכה להיות, אבל בכדי שיהיה לכך קיום לדורות, שלא יישכח, לכן אנו עושים זאת כך. עדיף לעשות זאת.

שאלה מהקהל: הדבר לא משנה את הניקוד? תשובת מרן שליט"א: לא. כיון שבלאו הכי הניקוד השתנה, הוא כבר נהיה פתח, ואחרי שזה נהיה פתח, בסה"כ הארכת בו יותר, הדבר לא נורא. בכל המקומות הדבר כך, לכל אורך הדרך, כל מקום שיש בו שוא עם געיא, כגון וְהִיְתָה [תחילת פר' חוקת] כך היה מקובל אצל אבותינו.

הרב דוד יצחקי שליט"א, שהוא מדקדק אשכנזי בזמנינו, אמנם לא מצוי שיהיו מדקדקים אשכנזים, ישנו כלל 'אם יעלה שיער בכף היד, תמצא אשכנזי מדקדק', כך במשך כל הדורות, אבל יש ביניהם פה ושם כמה מדקדקים. אינני מדבר על היעב"ץ והגר"א, שהיו בקיאים גם בדקדוק, וישנם עוד כמה מעטים. יחסית מכלל המדקדקים בעולם, ישנם מעטים כאלה מבין האשכנזים. הרב יצחקי שליט"א כיום הוא אחד מהם, והוא יודע שדבר זה נכון. כשהוא קרא את מגילת אסתר בכולל "חזון איש", בפסוק כָּבֵל אֲשֶׁר צִוָּה מְרַדְּבֵי, הוא ניסה להכניס זאת בהבלעה שלא ירגישו, לקרוא זאת במהירות, כָּבֵל, אבל לא הצליח, הציבור החזירו אותו, כי לפי מיעוט ידיעתם סברו כי זאת 'טעות', ואכן לא היתה לו ברירה והוא חזר. אצלם נשכח כבר הדבר עד כדי כך. אבל צריכים לדעת, גם בספרים שלהם הישנים, כמדומני שבספרו של-אח מהר"ל מפראג, או בספר "נוהג כצאן יוסף", כתוב שם במפורש, לגבי המלה שְׁלָמִים ובפי

וישלח, כי החזנים הבקיאים קוראים שיי"ן זאת כמו פתח. אבל היום נעלם אצלם הדבר.

נחזור לעניינינו. ממשיך ואומר מהרי"ץ, ודע, שארבע הן אֲשֶׁרֵי שמועמדות בשתי געיות על פי המוסרה. דין, וְאֲשֶׁרֵי אָדָם לֹא יֵחָשׁוּב יֵי לֹ עוֹוֹן, וְאֲשֶׁרֵי הַגִּבֹר אֲשֶׁר שֵׁם יֵי מִבְּטָחוֹ, אֲשֶׁרֵי אָדָם שׁוֹמֵעַ לֵי. וסימניך, גבר חשיב שמע יי". הוא נותן סימן לארבעתם, 'גבר' היינו, 'אשרי הגבר'. 'חשיב' היינו, 'אשר לא יחשוב' יי" לו עון. 'שמע' היינו, 'אשרי אדם שומע' לי. לגבי יי", לא ברור לי כיצד נכנס כאן שם השם. אמנם בדקתי זאת, ובכל הנוסחאות כתוב כך, אבל לא מובן לי הסימן בזה. מהרי"ץ גם לא הלך בדיוק לפי הסדר, לפי הסימן, הפסוק הראשון הוא, 'אשרי הגבר'. ולפי המציאות, הראשון הוא, הפסוק 'אשרי האיש'. וכפי שאמרתי גם שם ה' שהוא נקט, אינו ברור, כי הרי ישנם שני פסוקים עם שם ה', 'לא יחשוב' יי" לו עון, ו'שם יי" מבטחו'. א"כ לא זכיתי להבין, כיצד סימן זה, יזכיר את אותו הפסוק? וצ"ע.

בכל אופן, בסימן 'גבר חשיב שמע יי", יש גם סימן לזיכרון, ויש גם תועלת נוספת. רצה לומר, שלאדם חשוב, הקב"ה ישמע את תפילתו. מלים אלו גם מזכירות את הפסוקים, וגם יש בהם תוכן מצד עצמם, שאדם שהוא צדיק, ראוי שה' ישמע את תפילתו.

לעניינינו, עלינו להבין, מדוע בפסוקים אלו אומרים אֲשֶׁרֵי? למה שלא נגיד 'אשרי העם שיי" אלדיו', בלי געיא? אלא ישנו פסוק, הוא גִּלְיָא עֲמִיקְתָּא וּמִסְתְּרָתָא, יָדַע מָה בַּחֲשׁוּבָא, וְנִהוּרָא עֲמָה "שְׂרָא" וְדַנְיָאֵל ב', כ"ב. אדם כזה, שהוא חוסה ובוטח בה', השכינה שרויה עמו. א"כ זה אֲשֶׁרֵי, כלומר, הוא נמצא במדרגה כזאת, שהשכינה שורה עליו. והאל"ף של אֲשֶׁרֵי, פירושה 'אה', דהיינו מתפעלים מכך, שעליו השכינה שְׂרָי. הרי אין הבדל בקריאה, בין שְׂרָי ביו"ד, לְשְׂרָא באל"ף, כפי שהוא שם בדניאל. כך כשזה 'אשרי' בגעיא אחת.

כשזה בשתי געיות אֲשֶׁרֵי, השי"ן בגעיא, וש"א ביחד עם געיא, נעשה פת"ת. מהו 'שְׂרָי

ה' מבטחו, רצה לומר שהדבר שמקווה שעל ידי ישיג בטחונו, אינו ה', כי הוא בוטח בה' שיושיעהו על ידי מסחרו או השתדלותו שהוא המבטח שלו, שעל ידם מקווה עזר מה', ואין ה' מבטחו. לא כן האיש שאינו משתדל כלל, רק ישים ה' גם למבטחו, היינו שהוא יבחר לו גם האמצעים לתשועתו.

לגבי התיבה אֲשֶׁרִי בלא שום געיא, הנה פירוש אֲשֶׁרִי בארמית, כשהרי"ש בחירק, אשרי שכינתיה על טורא דסיני ותרגום הפטרת בשלחו, השרה את שכינתו, בלשון עבר. ויש אֲשֶׁרִי בלשון עתיד, בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתֶיךָ [שמות כ', כ"א], התרגום הוא, בכל אתר דאֲשֶׁרִי שכינתני. דהיינו, ישנם מצבים, שבהם האדם בגדר 'אשרי אדם שככה לו', אלו אנשים המעותדים שהקב"ה ישרה עליהם. אמנם עדיין אינו במצב כזה, אבל הוא 'בדרך', בעתיד תשרה עליו השכינה, הוא מתאים שתשרה עליו השכינה, אבל עדיין אינה שורה עליו, אלא יכול להיות בעתיד.

כתוב דבר נפלא במדרש תהלים ומדרש שוחר טוב מזמור א' סוף אות ב', כל מה שעשה משה, עשה דוד. חז"ל מפרטים שם דברים רבים, משה רבינו מלך על ישראל ויהודה, דוד מלך על ישראל ויהודה. משה רבינו בנה מזבח, דוד המלך בנה מזבח. משה רבינו נתן חמשה חומשי תורה לישראל, ודוד נתן חמשה ספרים שבתהלים לישראל. משה רבינו סיים הדבר האחרון שכתוב בתורה, 'אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בימי', ובכך פתח דוד המלך, 'אשרי האיש'.

משמעות הדברים היא, שספר תהלים, הוא המשך שלתורה. דוד המלך בספר תהלים, מחזק את מה שכתוב בתורה. באותו המקום שמשו רבינו סיים, משם הוא מתחיל. אבל משה רבינו אמר 'אשריך' בשוא נח, כי המדובר על העתיד, דהיינו על הצדיקים שילכו בדרך ה'. אבל דוד המלך מדבר על אדם שקיים את הכל, על אדם שלא הלך בעצת רשעים ו'לא ישב', על אדם שכבר

בפתח? פירוש, מותר. כדאמרינן בגמ', שְׂרִי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה [נדרים ס"ב, ע"א]. שְׂרִי פירוש, מותר לו. כמו־כן בעירובי תבשילין אנו אומרים, 'בהדין ערובא יהא שְׂרִי לך', דהיינו מותר לנו. א"כ אדם כזה, אֲשֶׁרִי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמה, אדם זה הותר מקשריו של יצר הרע. אכן יצר הרע תופס את האדם, אבל אדם זה הוא צדיק, שמותר מכל הקשרים של היצה"ר. ישנו פסוק בישעיה [ה' י"ח], הוּי מְשִׁי הָעוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׂוֵא וּבְעֵבוֹת הָעֲגָלָה חֲטָאָה, אומר רש"י, כעבות העגלה שקושרין בו את הקרון למשוך. דהיינו, יצר הרע מכניס את האדם כמו שבו. אבל הצדיק הזה, נהיה מותר ממנו. משוחרר. התנתק.

אם תשימו לב, כל הפסוקים שכתובה בהם המלה 'אשרי' בשתי געיות, כלומר אֲשֶׁרִי, מדובר בהם על מדרגות גבוהות מאד. הפסוק אומר 'אֲשֶׁרִי אדם לא יחשוב י"י לו עון וגו', אדם כזה, בודאי שהוא צדיק גדול. וכן הפסוק 'אֲשֶׁרִי הגבר אשר שם ה' מבטחו', וכן הפסוק 'אֲשֶׁרִי אדם שומע לי לשקד על דלתותי'. לגבי הפסוק 'אֲשֶׁרִי הגבר אשר שם ה' מבטחו', אמנם ישנם עוד פסוקים דומים, כגון 'אשרי אדם בוטח בך' אבל יש הבדל ביניהם. יש 'בוטח' ויש 'בוטח'. ישנו אדם הבוטח והחוסה בה', אבל במה הוא בוטח? הוא סומך על הקב"ה שיזמין לו פרנסה, אבל כיצד? ע"י שהוא יעבוד, יעסוק במסחר ובמלאכה, והקב"ה יתן ברכה בעבודה זו. אבל ישנו מצב, שאדם שם את ה' מבטחו לגמרי, הוא לא בוחר בעצמו את הדרך, אלא גם את הדרך הוא משאיר להקב"ה, שהוא יתן ויזמין לו את הדרך, זהו 'אשרי הגבר אשר שם י"י מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב', דהיינו אינו מחפש את האמצעים, אלא שהקב"ה יתן לו גם את האמצעים.

כך מפרש המלבי"ם שם [תהלים מ', ה'], כי יש בוטח בה', שיושיעהו על ידי אמצעים טבעיים. שהאיש הזה, הגם שבוטח בה', אין

נמצא בסוף ימיו, ומשבחים אותנו, הצדיקים יוצאים לקראתו ואומרים לו 'אשריו ואשרי חלקו', אדם זה הוא האדם המאושר, לכן ע"ז הוא אומר אֶשְׁרֵי, על האדם שכבר הוכיח את עצמו, שאכן הוא הלך בדרך הנכונה.

ביאור הגמרא בברכות דף ס"ג לגבי רבי חנינא בן אחי רבי יהושע, כיצד הוא היה מטמא ושני תלמידי חכמים היו מטהרין.

מעניין לעניין, באותו עניין.

הגמרא במסכת ברכות [דף ס"ג ע"א] אומרת, אמר רב ספרא, רבי אבהו הוה משתעי, כשירד חנינא בן אחי רבי יהושע לגולה, היה מעביר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ. רבי יהושע בן חנניה היה מגדולי התנאים, והיה לו בן-אח בשם רבי חנניה, שהיה ג"כ אדם גדול, והוא קבע מתי עושים אדר שני, מתי ראש חודש הוא יום אחד, ומתי הוא שני ימים. שיגרו אחריו שני תלמידי חכמים, רבי יוסי בן כיפר, ובן בנו של-זכריה בן קבוטל. כיון שראה אותם, אמר להם, למה באתם? אמרו ליה, ללמוד תורה באנו. הכריז עליהם, אנשים הללו גדולי הדור הם, ואבותיהם שמשו בבית המקדש, כאותה ששנינו [יומא י"ח ע"ב] זכריה בן קבוטל אומר, הרבה פעמים קריתי לפניו בספר דניאל. דהיינו, הוא שאל אותם, למה באתם? הרי אסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ? [עיי' פי' הרי"ף, הרי"ף פינטו, על עין יעקב בברכות שם] א"כ למה הגעתם? אמרו לו, ללמוד תורה, זהו אחד מהדברים שמותר לצאת בשבילם לחוץ לארץ, כמרכן מותר בשביל לישא אשה, או בשביל פדיון שבויים. א"כ הוא ראה שהם אנשים חשובים, גדולי הדור, נכדו של זכריה בן קבוטל, כתוב במסכת יומא [שם] שבכדי שהכהן גדול לא יתנמנם, היו קוראים לפניו, זהו הרבה פעמים קריתי לפניו בדניאל'.

ממשיכה הגמ' ואומרת, התחיל הוא מטמא, והם מטהרים. הוא אוסר, והם מתירים. הכריז עליהם, אנשים הללו של-שוא הם, של-תהו הם. אמרו לו, כבר בנית, ואי אתה יכול

לסתור. כבר גדרת, ואי אתה יכול לפרוץ. אמר להם, מפני מה אני מטמא ואתם מטהרים? אני אוסר ואתם מתירים? אמרו לו, מפני שאתה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ. אמר להם, והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ? מכאן מוכח שהוא היה גברא רבא, כי הוא לא קורא לרבי עקיבא בתואר 'רבי', סימן שהוא מחשיב אותו כחבירו. והם עונים לו, אמרו לו, הנח רבי עקיבא, הם כן הזכירוהו בתואר 'רבי' עקיבא, שלא הניח כמותו בארץ ישראל. אמר להם, אף אני לא הנחתי כמותי בארץ ישראל. אמרו לו, גדיים שהנחת נעשו תישים בעלי קרנים. אכן כשעזבת את ארץ ישראל והלכת לבבל, השארת כמה תלמידים בישיבה שהתחילו ללמוד. אבל כעת הם כבר גדלו, כבר יש להם קרניים. תיזהר, הם יכולים לנגוח אותך... והם שגרנו אצלך, וכן אמרו לנו, לכו ואמרו לו בשמנו, אם שומע, מוטב. ואם לאו, יהא בנדוי. רחמנא ליצלן, זהו דבר נורא. ואמרו לאחינו שבגולה, אם שומעין, מוטב. ואם לאו, יעלו להר, אחיה יבנה מזבחת, חנניה ינגן בכנור, ויכפרו כולם ויאמרו, אין להם חלק באלדי ישראל. אם הם לא ישמעו למה שאנו אומרים, א"כ אחיה, שהיה אדם גדול באותו הדור, הוא יבנה מזבחת, ויעשו להם במה לעצמם, כמו אומות העולם, כיון שאתם לא שייכים לעם ישראל. ו'חנניה' זהו רבי חנניה, הרי הם היו לויים המשוררים בבית המקדש, אבל כאן מדובר כבר על אחרי חרבן בית המקדש, א"כ כבר לא מחייב אתכם שום דבר מתורת ישראל רח"ל.

מיד געו כל העם בבכיה ואמרו, חס ושלום, יש לנו חלק באלדי ישראל. וכל כך למה? מה כל הרעש הגדול הזה, למה הם חרדו את כל החרדה הגדולה הזאת? משום שנאמר, פִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבָר י"י מִירוּשָׁלַם [ישעיה ב', ג']. ישנה הלכה, שכשיש תלמידי חכמים בארץ ישראל הראויים לעבר את השנים, נאמר לְשָׁכְנוּ תְּדַרְשׁוּ וּבִאֵת שְׁמָה [דברים י"ב ה', ועיי' סנהדרין י"א ע"ב], דין זה הוא בזמן שבית

אלא כדי לסתור דבריו. כלומר, הם סתרו את דבריו, לא מפני שהם אחזו כך. אלא כל מה שהוא היה אומר, הם היו אומרים ההיפך, כך בתורת שיטה. הם ישבו ביחד ודנו בכל שאלה שבאה אליו, העיקר לבטל את הוראתו.

לכאורה לא מובנים דברי מהרש"א, כיון שלא כתוב בגמרא, 'הוא מטהר והם מטמאים', אלא רק 'הוא מטמא והם מטהרים'. אבל ראיתי בדקדוקי סופרים, שם מובאת גירסא כזאת, אינני יודע מניין הגיעה גירסא זאת למהרש"א, אבל עכ"פ כתוב שם בדק"ס גירסא אחרת, התחיל הוא מטהר והם מטמאים, והוא מטמא והם מטהרים, הוא אוסר והם מתירים, הוא מתיר והם אוסרים.

הוא כותב שזאת גירסא ישרה, כיון שכך משמעות דברי הגמרא בהמשך, 'בשלמא הוא מטהר והם מטמאים, לחומרא', משמע שכך היה המעשה. הצדק עמו כי לפי הגירסא שלנו, אנחנו נדחקים ליישב זאת, 'בשלמא הוא מטהר והם מטמאים' שהכוונה לאם היה מצב כזה, אבל לא שכך היה הדבר בפועל. בכל אופן, לפי הגירסא בדקדוקי סופרים, שאותה הוא הביא, ישנם הגורסים זאת במפורש, א"כ הדבר יותר מיושב.

אומר היעב"ץ [נדפס בסוף הגמרא], כיצד הם טיהרו את מה שהוא אסר? משום מיגדר מילתא, התירו והקילו וסמכו אגמרייהו או על דעת עצמם להקל ולחלוק עליו ולסתור דבריו, כדי שלא יהיו נמשכים אחריו אנשי מקומו, מה שלא היו רשאים לעשות זולת זה אפילו להחמיר. כלומר, זוהי גדירת פירצה. סכנה. זהו עניין משום 'מיגדר מילתא'. משמע לפי דבריו, שהם התירו את מה שהוא אסר, לפי מה שהם סברו, אעפ"י שבדרך כלל הדין הוא 'חכם שאסר, אין חבירו רשאי להתיר'.

ובספר בן יהודע כתב, נראה פשוט, דלא טיהרו דבר שהוא טמא מן הדין, אלא רק טיהרו דבר שהוא טימא מכח חומרא, ויש בו צדדין להתיר. והמקשה ידע שכך הוה, ועם כל זה מקשה מן הברייתא, דחכם שטימא וכו', דפשיטא ליה דאיירי בכהאיי גוונא

המקדש קיים, כל דרשה שאתה דורש, לא תהיה אלא בשכנו של מקום. אבל גם בזמן שאין בית המקדש, 'כי מציון תצא תורה', ההוראה בדברים האלה יוצאת רק מארץ ישראל. בשלמא אם אין חכמים ראויים בארץ ישראל, א"כ אין ברירה, ועושים זאת בחוצה לארץ. אבל כיון שכעת ישנם חכמים בארץ ישראל הראויים לעבר שנים ולקבוע חדשים, אזי בחוץ לארץ אסור להתעסק בנושא זה.

אומרת הגמרא כך, בשלמא הוא מטהר והם מטמאים, לחומרא. אלא הוא מטמא והם מטהרים, היכי הווי דהיינו, אם הוא טיהר והם טימאו, בסדר, אפשר להחמיר. אבל מה שהוא טימא, כיצד הם יכולים לטהר? אמנם הם תלמידי חכמים גדולים, אבל הדבר אסור, והא תניא, חכם שטימא, אין חבירו רשאי לטהר. אסר, אין חבירו רשאי להתיר. מתרצת הגמ', קסברי, כי היכי דלא נגררו בתריה.

דרך אגב, בירושלמי [כתובות פ"ב הלכה ו'] כתוב שהוא מת בגלל עון זה. מציינים זאת בהגהות יפה עיניים שם, מזרע רבי חנניה בן אחי רבי יהושע, מת מחמת אותו החטא, שעובר שנים בחוץ לארץ. א"כ הם היו צריכים לנהוג איתו ביד קשה וחזקה, לאלצו שיפסיק, בכדי שלא יגררו אחריו. לכן הם היו צריכים לטהר, את מה שהוא טימא. אם הם רק היו מטמאים את מה שהוא טיהר, הדבר לא היה מספיק, כיון שבמקרה כזה אפשר לומר, טוב, הוא מחמיר. אבל למי ישמעו? למי שמיקל. כפי שישנו כלל, 'כוחא דהיתרא עדיף' ויש ביצהו. אם אדם מתיר, הוא יודע מה שהוא מדבר. אבל להחמיר, אפשר בקלות להחמיר גם מהספק. לכן הם היו חייבים לטהר את מה שהוא טימא, ואז כולם ישמעו אליהם, וממילא יבטלו את ההוראה שלו. [עייני סמיכת חכמים, הובא בעץ יוסף].

מה העניין הזה, כדי שלא יגררו אחריו? אומר מהרש"א [ד"ה מפני], ומעיקרא דהתחילו הוא מטהר והם מטמאים וכו', ולא אמרו ליה כן, היינו משום דהראו לו מעיקרא, אם לא ישגיח בדבריהם, ויכלו הם לסתור דבריו, אף בדבר שאינו אמת. כדמשמע שלא היו הם מטהרים,

שהחכם טימא מצד חומרא, ויש צדדין להתיר. דאם לא כן, לא איצטריך לאשמעינן תנא, שלא יטהר הטמא בודאי. ומשני, דעברו משום עת לעשות לה', כדי שלא נגררו אבתריה. בכל זאת, על כך כתוב שאינו רשאי להתיר. משא"כ לפי מהרש"א נראה, שאפילו דבר שהיה טמא מן הדין, בכל זאת הם טיהרו, בכדי לסתור את דבריו, כי היה עניין לבטל את מה שהוא אומר. ווע"ע שאר מפרשים, שעכשיו ראיתי באוצרות האגדה על עין יעקב.

שאלה מהקהל: האם זהו 'עת לעשות לה'?

תשובת מרן שליט"א: אכן, פי מציון תצא תורה ודבר י"י מירושלם [ישעיה ב', ג'], ואם עדיין לא ירדנו להבנת עומק העניין, נראה מזה שיש בכך דברים גבוהים. משמע שהיתה בכך 'מלחמה'.

נמצאו בידינו, שלשה פירושים לעניין זה. לפי מהרש"א משמע, שהמדובר אפילו בדבר שאינו אמת. או כמו שהיעב"ץ אומר, משום 'מיגדר מילתא', הם עברו על הלכה זאת. או כמו שאומר הבן יהודע, שהמדובר בדבר שהוא לבדו החמיר.

עניין הגיית בג"ד כפ"ת רפויות לאחר שוא נע, ומדוע במלים "שתי" או "שתיים" וכדומה התי"ו באה בדגש, והתייחסות לאלו שהוסיפו אל"ף לתיבות אלו.

הסיבה שהקדמתי את כל זאת, מפני שהיה בזמנו ויכוח בתימן, בעניין קריאת תיבה מסויימת. מביא זאת הרב יבי"ע זצ"ל, הדפיסו את הדבר בסוף פרשה תאג [תורה הדורה, הוצאת חסיד, ירושלים ה'תשל"א. סוף כרך שני], כתוב דבר מעניין.

אמר הצעיר יבי"ע, ראיתי להעתיק מה שהשיבו מורינו ורבותינו בית דין הצדק דקהל קדוש עיר תהילה צנעא יע"א, למען תהיינה בספר הזה שמורים. התשובה היא, על מה שאמרו רז"ל המדקדקים בספריהם, זכותם יגן בעדנו, שכל שוא נע וסמוך לו אחת מאותיות בג"ד כפ"ת, אז הוא אשר מבג"ד כפ"ת תירפה, כגון 'בביתך', 'בבעל', 'בגדיו'. זולת 'שתיים', 'שתי'. לפיכך קורא בן

אשר בראש המלה אל"ף קודמת, כדי שתהיה השי"ן נחה, והיא אות גרונית גנובה, כי בן קוראים אותו אנשי מזרח, 'אשתיים', 'אשתי', זולת תיבת משתי עיני מפלשתיים [שופטים ט"ז כ"ח]. באה על נכון שהתי"ו רפה. ומלת משתיים עשרה רבו אדם [יונה ה' י"א] המי"ם במאריך והשי"ן נחה, בעבור דגשות התי"ו, וכו'.

ישנו כלל בדקדוק, שלאחר שוא נע, צריך לבוא אות רפה. כגון 'בגדיו', או 'בביתך', המלה היא 'ביתך', אבל אם לפני כן בא שוא נע, אומרים 'בביתך'. וכן בתיבה 'בבעל', וכדו'. ואילו אחרי שוא נח, בא דגש, כמו 'באצבעו'. אמנם בנושא זה הדבר עמום, כי לא בכל המקומות בא דגש אחרי שוא נח, אבל כך אומר בעל מסורת הקריאה [בראשית י"ט, יז]. כי בעל צוהר לתיבה, דהיינו הרוו"ה, 'המציא' בנושא זה דבר הנקרא בדקדוק, 'תנועה קלה'. דהיינו לעשות את שוא נע אפילו לפני כן, בכדי שאח"כ יהיה רפוי. שהדבר ייחשב שוא נע, בכדי שאחרי הוא יהיה רפה. אבל זוהי שיטת יחיד. אמנם הכניסו זאת בזמן האחרון בכמה מקומות, אבל הדבר לא היה מקובל, לא אצל האשכנזים, ולא אצל הספרדים, ולא אצלנו התימנים. הכלל הנכון הוא, שאחרי שוא נע, בא רפה. ואחרי שוא נח, הרבה פעמים ישנו דגש, ולפעמים ישנו רפה. כך כותב בעל מסורת הקריאה הנז"ל. כפי שמצינו בהפטרה של פרשתנו, וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר יֵצֵא מִדְּלִיתִי בֵּיתְךָ הַחוּצָה [יהושע ב' י"ט], מהרי"ץ בחלק הדקדוק מעיר, שהתי"ו רפויה. וכמו שיש 'דרכי', ו'עבדי'.

שואל הרב יבי"ע, מהעיר רדאע, שהיתה אחת מהערים החשובות בתימן, כידוע ישנן ערים חשובות בתימן המוזכרות בתורה, נאמר וְאֵת הַדֹּרִם וְאֵת אוּזַל וְאֵת דְּקָלָה [בראשית י', כ"ז], 'רדאע' אמנם לא מוזכרת, אבל 'הדורם' זאת דמאר, ו'אוזל' זאת צנעא, ו'דקלה' זאת צעדה. ולמה נקרא שמה 'דקלה'? כי שם גדלים דקלים, יש שמה תמרים. אוזל זוהי 'זול' (השם הקדום של צנעא בערבית). בפסוק

שערי יצחק – השיעור השבועי

רפויה. כמו שאמרנו לגבי תיבת 'בגדיו'. ואם זה שוא נע, למה בא אחריו דגש? וכתוב שבן אשר היה קורא 'אֲשֵׁתִים', וכך אנשי המזרח היו קוראים. והוא ממשיך ומביא את הכתוב מִשְׁתִּים עֲשֶׂרָה רְבוּ [יונה ה', י"א] שמאחר ושם ישנה געיא, לכן השוא נח, ומובן למה יש שם דגש.

ממשיך וכותב היבוי"ע, הרב יחיא בן יחיא עומיסי זצ"ל, וכן הובא זה במחברת התיגאן, בעברית ובערבית. אודיעך אחי וראש, דקבלת הקריאה בדינו מאבותינו והמה מאבותיהם, שתים בלתי אל"ף, ועתה קמו בני אדם להתחכם וקראו שתים, אֲשֵׁתִים. במקום שתי, אֲשֵׁתִי. ושאלו על זה למאור הגולה מורינו ורבינו רבי יחיא יצחק הלוי, ושיבר מלתעותם בתשובתו הרמתה, והוסיף לשאול ולברר עניין השאלה, אנכי הצעיר הגשתיה לפניו, וכו'.

אקרא לכם מה הוא כותב בשם מהר"י יצחק הלוי נע"ג, ואח"כ בעזרת ה' נבאר את דבריו. תשובה, הנה נא אדוני לבאר לכם באר היטב בקיצור, כי לא יש פנאי להאריך. צריכים אתם לדקדק היטב בדברי, כי המה בקיצור וכו', אדלג כאן קטע שאינו משמעותי לעניינינו, ובהמשך הוא כותב כך, להשיב הטועים והשוטים, אומר לכם כי לא חלק להם ה' בבניה, ולא ידעו ולא הבינו דברי החכמים בעלי הדקדוק. ראשונה, מה שכתוב והיא אות גרונית גנובה, לא ידעו מה פירוש גנובה. ובמחברת העברית כתבו אל"ף נעלם, וגם במחברת הערבית כתבו אל"ף 'מודגם'. הן אלה הטועים והשוטים, לא ידעו מה פירוש נעלם, ומה פירוש 'מודגם'. וגם מחברת בעברית כתבו 'כאילו', ובערבית 'כאנה'. ואלה הטועים לא ידעו מה פירוש 'כאילו' ו'אנה', אם יזכר ה' יתברך ויפתח עיניהם לתלמוד תורתו, ויפקח עיני שכלם, המה יראו האל"ף הנעלם לפנייהם, כאל"ף דבראשית ואל"ף דראשון ודומיהם, שאינם יוצאים במבטא כלל.

שלפני כן כתוב, וַיִּקְטֵן יֶלֶד אֶת אֱלֹמֹדֶד, וְאֶת שְׁלֵף, וְאֶת חֲצֵרְמוֹת, וְאֶת יֶרַח. 'חצרמות' זהו מקום ידוע במזרח תימן, הנקרא עד היום בשם 'חֲצֵרְמוֹת' זה נמצא על יד חבאן. לגבי 'ואת ירח', שמעתי חידוש שאינו ידוע, שזוהי העיר דראח, שהיא בדרום תימן. נמצא לפי"ז, שהפסוק הלך לפי סדר המקומות, דראח היא בדרום תימן, קרובה לעיר עדן. אח"כ יש את דמאר, ואח"כ צנעא, שהיא יותר במרכז, וצעדה נמצאת בצפון. כולם 'בני יקטן', בתימן הם היו אומרים בעצמם, שהם 'בני קחטאן'. ובתפסיר רס"ג, 'יקטן' 'קחטאן'. אבא מארי זצ"ל אמר שהדבר נכון, כי מתקיים בהם מה שכתוב ברש"י [שם פסוק כ"ה], למה נקרא שמו יקטן? שהיה עניו ומקטין את עצמו. והרי התימנים הם טיפוסים כאלה, אינם מתברברים. אבא מארי עשה השוואה בין ערביי תימן, לערביי שאר ארצות, והבחין שערביי תימן אכן מקטינים את עצמם. שמות הערים, הם על שמות האנשים האלה. אבל העיר רדאע, אינה מוזכרת. למרות שהיא היתה עיר מאד חשובה, מבין הערים הגדולות והחשובות בתימן, אולי זה מפני שהיא לא היתה עיר קדומה, דהיינו שהיא עוד לא נבנתה בדורות ההם, לכן לא הזכירו אותה.

בכל אופן, הרב יבוי"ע זצ"ל שהיה ראב"ד שם בעיר רדאע, שואל שאלה ממהר"י יצחק הלוי זצ"ל בנושא זה, כיון שנהיתה מחלוקת בעניין, אנשים שהם בעלי 'דעות זרות' שהיו בעירו, עלו לספר תורה, והתחילו לעשות שינוי בקריאה. כגון בקריאת הפסוק שְׁתִּים עֲשֶׂרָה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת פְּדֵרְלֶעֶמֶר [שם י"ד, ה'] במקום להגיד 'שתים עשרה שנה', הם אמרו 'אֲשֵׁתִים עֲשֶׂרָה שנה'. במקום וַיִּקְחֵלוּ לְמֶדְ שְׁתֵּי נָשִׁים [שם ה', י"ט] הם אמרו 'אֲשֵׁתֵי נָשִׁים'. במקום וְשִׁמְתָּ אֶת שְׁתֵּי הָאֲבָנִים [שמות כ"ה, י"ב], הם אמרו 'אֲשֵׁתֵי הָאֲבָנִים'. אבל הוא כותב, מה לעשות? הרי הדבר מובא בספרים במפורש, כי לפי הדקדוק, התיבה 'שְׁתִּים', אם השוא שבשי"ן נע, א"כ צריך לומר 'שתים', בתי"ו

הוא אומר כך, אלה השוטים והטועים, אינם מבינים כלום, הם לא הבינו את הכתוב, כי כתוב שישנה 'אל"ף גנובה', 'אל"ף נעלם', אבל מה הפירוש אל"ף נעלם? זה כמו שאומרים 'בראשית', או במלה 'ראשון', שלא שומעים את האל"ף, א"כ גם בנ"ד, לא צריך לבטא אל"ף ממש, אלא זאת אל"ף נעלמת. וכשאמרתי לכם בתשובתי הראשונה לא שמענו ולא ראינו, רצוני לומר שלא נמצא מי שאומר שיש אל"ף יוצאת בתיבת שתי ושתיים, אלא אמרו 'גנוב' 'נעלם' 'מודגם'. ואיה איפה עיני העוורים הרוצים לקרות בקהלם 'אֲשֶׁתִּי' 'אֲשֶׁתִּים' באל"ף יוצא, ולהבעיר אש המחלוקת בבתי כנסיות היפך דברי חכמי הדקדוק, והיפך קבלת קריאתינו דור אחר דור מפי חכמים וזקנים ועד משה רבינו ע"ה שלמד מפי הגבורה. ומי אלה השועלים הקטנים והאפרוחים שלא נתפתחו עיניהם, הבאים לעשות להם של-גנאי בחסרון דעתם ומיעוט תבונתם, ישתקע הדבר ולא יאמר. הנני מודיעכם, כי אי אפשר לבאר לכם קריאת אנשי המזרח בכתב, וכבר הודעתיה לכבוד הרב יחיא עומיסי, בבואו לפני, והוא יודיעכם על פה. ומה לנו וללעגי השפה היות שבזמן הזה הכל מודים כי לשוננו וקריאתנו הצח והבהיר בלי שום ספק. בהמשך הוא עובר לנושא אחר, שלא ניכנס אליו כעת, לגבי האות וא"ו בראש מלה, האם אומרים וו או או, דיברנו על כך כבר בעבר [מוצש"ק ויקרא ה'תשע"א]. בסוף הוא חותם, יחיא בן מוסא יצחק.

צריכים להבין כאן כמה דברים. במחברת התיגאן [דף ס"ד] כתוב כך, ודע, שהשוא הנד, אם יהיה אחריו אות מאותיות בג"ד כפ"ת, לא יהיה דגש לעולם, אלא רפה. כמו פְּלוֹת, פְּבוֹאִם, פְּבָל, ודומה. ואם יאמר אדם, הלא מלת 'שתי' ו'שתים' השוא נד והן דגש, אמור לו, שיש שם אל"ף נעלם קודם השי"ן, ונקראת כאילו היא באל"ף קל, כמו אֲשֶׁתִּי, ונמצא השוא אינו נד אלא נח. א"כ על

השאלה, למה ישנו דגש? התשובה היא, כי יש מקודם אל"ף נעלם.

דבר הדומה לזה, כתוב במחברת השנייה. מלבד המחברת הגדולה, שהיא בלשה"ק, ישנה גם המחברת הערבית, הנקראת מחברת צנעאני, היא קיצור של המחברת הגדולה, אבל לפעמים יש שם חידושים, זהו לא בדיוק אותו דבר. אבל בנושא הזה, זהו כמעט אותו העניין. במחברת כתרי התורה [נדפס על ידינו בשנת ה'תשנ"ג], זה כבר מתורגם, ושם כתוב כך [בדף ל"א], לעולם לא יהיה אחר השוא הנע, אלא רפי, כמו שביארנו. כגון זְכַר, וְכַל, ודומיהן. זולת תיבות 'שתי' 'שתים', שהתי"ו בהן לעולם בדגש, ולכן נצרכו להרכיב על תיבות 'שתי' 'שתים' אל"ף נעלם בשעת הקריאה, כאילו יאמר 'אֲשֶׁתִּי' 'אֲשֶׁתִּים', כדי שינוח השוא, ויצא התי"ו בדגש באופן זה.

קודם שנמשיך, אל תתפלאו כיצד ישנם דברים הכתובים במחברת התיגאן, שלכאורה אינם כפי מה שאנחנו נוהגים. צריכים לדעת, כתבתי זאת בהסכמתי לספר זה, אע"פ שיסודות קריאתינו בנויים ונתמכים על שתי מחברות אלו, מ"מ יש לדעת שלא "כל" מה שכתוב בהן הוא גם כן מקובל אצלנו למעשה, וכבר עמד על כך מהר"י בדיחי בתשובתו שראיתי בכתב"יד בסוף שו"ת חן טוב שלו. חושבני שבזמן האחרון כבר הדפיסו זאת, שם כתוב כך, אין ראיה ממחברות התיגאן לקבלת קריאתנו ולדעת התיגאן, שכמה דברים מצינו דפליגי התיגאן על דברי המחברת. א"כ אין פירושו שאם הדבר כתוב במחברת התיגאן, הרי שכך חייב להיות אצלנו. ובנידון דידן, בודאי שמנהגינו שונה מהכתוב כאן, והדבר אינו מקובל.

בכדי להבין, למה אנחנו קוראים 'שתי' 'שתים', ובא דגש אחרי שוא נע, אפשר לומר על כך שלשה הסברים.

ההסבר הפשוט הוא, שהדבר יוצא מן הכלל. ישנם הרבה דברים היוצאים מן הכלל. אמנם הכלל הוא שאחרי שוא נע בא רפה, אבל

שערי יצחק – השיעור השבועי

המשמעויות. א"כ התירוץ טוב גם לעניינינו, למרות ש'בתים' ו'בתה' הם שני משקלים שונים, אבל זה קצת דומה, לכן גם המלה 'שתים' באה בדגש, לאפוקי ממשמעות שתייה. זהו התירוץ השני.

תירוץ שלישי, זהו דבר מעניין מאד שכתבו בספר צוהר התיבה [תיבת הש"א את א"], שזוהי מחלוקת בין בן אשר לבין בן נפתלי, ואחרי שוא נע, לא יהיה דגש לעולם, חוץ ממלת 'שתי' 'שתים'. לפיכך בן אשר היה קורא המלות האלה באל"ף גנובה במבטא, כאילו כתוב 'אֲשֵׁתִי' 'אֲשֵׁתִים', ולדעת בן נפתלי יורה הדגש הזה על חסרון נו"ן, 'שני' 'שנים', וגם זה אינו רחוק מדעתני. ראשית, נתגלה לנו מכאן כי זאת מחלוקת מפורשת בין בן אשר לבין בן נפתלי. הדבר המפליא הוא, שלפיי"ז יוצא שאנחנו קוראים כמו בן נפתלי, ובדרך כלל הדבר אינו כך. הכלל הוא, בן אשר ובן נפתלי, הלכה כבן אשר. מעניין שהיום בכל תפוצות ישראל, קוראים כמו בן נפתלי. בכל אופן, מסביר בן נפתלי, למה תיבת 'שתים' באה בדגש? כי זה מורה על חסרון נו"ן. הרי בלשון זכר אומרים, 'שני', 'שנים'. ועל זה כותב בעל צוהר לתיבה, ש'הדבר הזה לא רחוק מדעתני'. צריכים להסביר למה הוא מתכווין.

לכן ניקח דוגמא ממלה דומה. הפסוק אומר, **לֹא יְהִי בְךָ עֶקֶר וְעֵקְרָה וּבְבִהֶמְתֶּךָ וּדְבָרִים זֵזִים**, אדם שאין לו בנים, נקרא 'עקר'. ועל אשה אומרים 'עקרה'. מה פירוש המלה 'בנים'? למה בן נקרא בן? על שם שהוא בונה את אביו, זהו לשון בנייה. כמו שאומרים לחתן, 'אלדים יבנה ביתך', שהקב"ה יזכה אותו לבנים. ומה הפירוש 'בת'? מה הקשר? אלא שבערבית אומרים 'בִּנְתָ'. עכשיו מובן, למה בת בלשון רבים אומרים 'בנות', הרי היא צריך לומר 'בתות', אלא שבמלה 'בת' חסרה האות נו"ן. וכשאומרים בלשון ערב 'בנת', הדבר בא בעצם להשלים חסרון זה. ובלשון הקודש נפלה הנו"ן.

ישנם יוצאים מן הכלל, וזהו דבר היוצא מן הכלל. 'כללי הדקדוק' הם על פי הרוב, ותמיד ישנם יוצאים מן הכלל. כמו שיכול לבוא לעתים רחוקות דגש בבג"ד כפ"ת אחרי אותיות אהו"י, כגון **פִּי גָאָה גָאָה** [שמות ט"ו א'], וכן **עַם זֶה גְּאֻלָּתְךָ** [שם פסוק י"ג], ישנם דברים היוצאים מן הכלל, אפשר לומר כי גם דבר זה יוצא מן הכלל. יש בכך סודות ועניינים, למה הדבר יוצא מן הכלל, אבל עכ"פ הקושיא כבר אינה קושיא.

הסבר נוסף, שהוא טוב יותר, למה אכן זה כך? כי אם תאמר 'שתי' בלי דגש, הדבר יהא נשמע כמו **שְׁתֵּה אֲדָנִי** [בראשית כ"ד, י"ח], או **שְׁתֵּה מִים מְבוֹרְךָ** [משלי ה', ט"ח], זה נשמע מלשון שתיה. וגם כשאתה אומר 'שתים' בתי"ו רפויה, אף כי אכן אין כזאת מלה, אבל עכ"פ 'שתים' נשמע מלשון שתיה.

היסוד לכך הוא מדברי הרד"ק בספר מכלול [דף ק"מ ע"א], הוא בעצמו טוען את הטענה הזאת. אמנם הוא מביא כך, ועוד דע לך, כי כל שוא נע, וסמוך לה אחת מאותיות בג"ד כפ"ת, האות ההיא אשר הוא מבג"ד כפ"ת תרפה. כגון 'בגדיו', **בְּכִרְפְּמִישׁ** [ישעיה י', ט'] 'בכל', 'כפרעה', 'בתמר'. זולתי מלת 'שתים' 'שתי'. לפיכך קורא בן אשר בראש המלה אל"ף קודמת, כדי שתהיה השי"ן נחה, והיא אות גרונית גנובה, כי כן קוראים אותה לפי שאינה נכתבת, וכן קוראים אנשי מזרח גם כן 'אֲשֵׁתִים' 'אֲשֵׁתִי'. אבל הרד"ק בעצמו כותב [דף ע"ט ע"ב] זאת על הפסוק, **עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אָתָם שָׁם** [שמות י"ב, י"ג], **וּבָתִּים מְלֵאִים פְּלִטוּב** [דברים ו', י"א]. למה בתיבה 'בָּתִּים', התי"ו בדגש? הרי תמיד אחרי קמץ, חייב לבוא רפה. כגון **נִשְׁפָּטָה יַחַד** [ישעיה מ"ג, כ"ח]. הרי הכלל הוא, שתמיד אחרי קמץ, חייב לבוא רפה. א"כ מאי שנא. אומר הרד"ק, זאת בכדי שלא יתחלף לנו עם המלה 'בתה'. ישנו פסוק בנביא, **וְאֲשִׁיתָהוּ בְּתָהּ** [ישעיה ה', ו'], ופירושו מלשון שממה, לכן התיבה 'בָּתִּים' היא בתי"ו דגושה, בכדי להבדיל בין

ולמי שהדבר נראה תמוה, ידע לו כי זהו אינו חידוש שלי. חשבתי כי זה היה חידוש שלי, עד שמצאתי שכך כתב כבר הנצי"ב בספר קדמת העמק [דף ל"ב אות טז], הוא כותב זאת שם במפורש, ומי שירצה יעיין שם.

נמצא שבמלה שתים, חסרה האות נו"ן, היה צריך להיות בלשון זכר 'שנים', ובלשון נקיבה 'שנתיים', כך היה צריך להיות, בכדי להשלים האחד את השני. א"כ כעת הדבר מובן. זהו התירוץ השלישי בהבנת עניין זה.

כתבתי זאת בנפלאות מתורתך פרשת עקב כהאיי לישנא, לשון 'בת' מה טיבו? זה כמו בן, התי"ו מורה על לשון נקיבה. הרי ידוע שהלשון הערבי בנוי בעצם על לשון הקודש, לכן אומרים לבת 'בנת'. שוב ראיתי שהנצי"ב כתב את זה בהקדמה להעמק שאלה שנקרא קדמת העמק.

את המלה 'בת', אפשר אמנם להסביר באופנים אחרים, אפשר להסביר שזהו מלשון אַלְפִים פֶת ומלכים א' ז' כ"ז, זוהי מדת הלח. כיון שהזכר הוא המשפיע והנותן, והבת היא המושפעת והמקבלת. או שזהו לשון חשיבות, כמו שכתוב מימי לא קריתי לאִשְׁתִּי אִשְׁתִּי, אלא לאִשְׁתִּי ביתי ושבת קיי"ח ע"ב, זוהי דרך כבוד. א"כ נאמר 'בת', מלשון בית. אבל לפי הפירוש שאמרנו, בתיבה הזאת חסרה האות נו"ן.

מהרי"ץ כותב דבר מעניין בספרו עץ חיים בעניין הגטין, בעץ חיים הרגיל הדבר לא מופיע, אבל במהדורא בתרא הוא כותב זאת בהרחבה ובמהדורת הרש"צ דף שפ"ה, תמהתי על מה שנהגו לכתוב אנא פלוני 'אבן' פלוני, וכן כותבים פלונית 'בנת' פלונית, ולשונות אלו לשון ערבי הוא. הוא שואל, כיצד כותבים בגט, פלוני 'אבן' פלוני? כך היה המנהג בזמנו, בדורות האחרונים כבר לא היה דבר זה, רק בכתובות המשיכו לנהוג כך. אבל הוא מדבר על הכתוב בגט בלשון ערבי. גם בשם האשה, הם כתבו את שם האשה

המגורשת, פלונית 'בנת' פלונית, והרי ישנה הלכה, שאסור לכתוב גט בשני לשונות? ומהרי"ץ ממשיך ואומר, והנה לדעת רמ"א שם, דוקא אם שני הלשונות לחצאין. אבל אם מקצתו בלשון אחר, לא מיפסיל. אי נמי, הקפידא היא דוקא בתורף. יע"ש. והנה מהר"ם בן חביב חלק על הרמ"א, ומסיק דאפילו בתיבה אחת איכא קפידא. דהיינו אסור אפילו לערב אפי' מלה אחת מלשון אחרת. ולתירוץ שני ניחא, דהתורף הוא שם האיש והאשה עצמם, וגם הרי את מותרת לכל אדם, וכו'. ובסוף הוא אומר כך, אפשר דכיון דקרוב הוא ללשון הקודש, לא קפדינן. אלא דקשה לי, דאפשר לקרותו אָבן בשש נקודות. הרי בגט, אסור שיהיו מלים שאפשר להבינם למלה אחרת. או את המלה 'בנת' אפשר לקרוא בשוא וקמץ, דהיינו בַּנְת, וק"ל שכל לשון שיכתב בו הגט, צריך ליזהר שלא יהיה משמען שני עניינים וכו', אם כן כיון שאפשר לקרוא זאת 'בַּנְת', וזהו לשון רבים, עיין רמב"ם פ"ד מהלכות גירושין דין ט'. ואפשר דמיירי דוקא בתורף, וכדדייק לשונו ז"ל. אם הדבר הוא בשמות עצמם, אסור לכתוב בתורף דבר שאפשר להבינו למשמעות אחרת, אבל כאן שזה לא התורף, הדבר מותר. ממשיך מהרי"ץ ואומר, ולפי דעתי החלושה, יראה דלכתחילה יש לכתוב בלשון ארמי כלשון הגט, וכסברת הרמב"ם. גם בתכאליל כן כתבוהו, בלשון ארמי. ואין לחוש להוצאת לעז, כיון דלא מיפסיל בהכי. ותמהני מהיכן נשתרבב להם מנהג זה, היפך הרמב"ם והתכאליל. הוא מתפלל, איך יצא להם המנהג הזה? כי ברמב"ם ובתכאליל כתוב 'בת', לא כתבו זאת בלשון ערבית, א"כ מאיפה יצא מנהג זה. אבל העניין הזה כבר התבטל.

את השם 'רבי אברהם אבן עזרא', הרבה אנשים שאינם מכירים את השפה, חושבים שזה אָבן עזרא, אבל זאת טעות, צ"ל אָבן עזרא, שזהו בן בלשון ערבית. אמנם לאביו לא קראו 'עזרא', אלא זהו שם משפחתו, כי

שערי יצחק – השיעור השבועי

לא שומעים זאת בכלל, והרי אתה רוצה להסביר למה זהו שוא נח, א"כ אי אפשר שהאות אל"ף תהיה נעלמת לגמרי. ממילא נשארת הקושיא, למה זה בא בדגש? לכן חייב שתהיה איזו תנועה קלה לפני כן, בכדי לעשות זאת שוא נח, או כפי שנראה מהרד"ק או כאותם אלה שניקדו זאת כך ממש, 'אֲשָׁתִים'.

אבל כיון שהדבר היה גורם ח"ו מחלוקת, והאנשים האלה היו מסוכנים, רצו ח"ו לערער את כל המסורת, הן לגבי הפרט הזה, והן להמשיך על דברים אחרים, לכן הוא מצא לנכון לעשות כפי שאמרנו מקודם לגבי מה שעשו אותם שני תלמידי חכמים לרבי יהושע ברבי חנניה, ל'מיגדר מילתא' כדי שלא יגררו כל העם אבתרייהו'. לכן הוא כתב עליהם בלשון תקיפה, שהם שוטים וטועים, שאין לדבר זה שום מקום, למרות שלאמיתו שלדבר ישנה שיטה של קריאה כזאת. בלי נדר, אסביר זאת בשיעור הבא ביתר הרחבה. והמקום ב"ה יסייענו ויעזרנו ע"ד כבוד שמו, אכ"ר.

לאביו קראו מאיר, אבל היה הוא ממשפחת 'אבן עזרא'. זה כמו רבינו חיים 'אבן עטר'. הדבר כתוב בספר התשבי ואות א' ערך אבן במפורש. האשכנזים אינם מכירים את הלשון הערבית, לכן הם מתבלבלים ואומרים אבן עזרא. בספר התשבי כתוב כך, נהגו קצת חכמי ספרד ליחס עצמם בלשון אבן, כגון רבי אברהם אבן עזרא, רבי שמואל אבן תיבון. אינני יודע כיצד בדיוק לקרוא את שמו. בחולם (כמו שאני שומע מרבים) או בשורק. אינני יודע מאיזה שפה תיבה זו, ומה משמעותה. רבי שלמה אבן גבירול. וכן כל אותם שהיו בקיאים בלשון ערבי, ואבן הוא בלשון ערבי, כמו בן בעברי, אבל אינו כמו בן המצטרף לאב, כי אם למשפחה. אינני חושב שזה מדויק, כי משתמשים באבן גם לבן ממש, אך זה מתאים גם למשפחה. כי אביו של רבי אברהם מאיר שמו, ועזרא שם היחס. וכן תיבון וגבירול, הם שם היחס למשפחה, כי אביהם של שניהם נקרא יהודה, וכו'. ויש שקורין המלה אבן, הב"י רפויה, ואינו כן בלשון ערבי, רק דגושה. ונוהגין הסופרים לכתוב במקום אבן נו"ן פשוטה בנקודה אחת עליה. לעשות כך בקיצור. הם אומרים שהמלה היא אבן, והיא בלשון הקודש, מלשון משם רעה אבן ישראל ובראשית מ"ט, כ"ד, אבל למעשה כיון שרק חכמי ארצות ערב כתבו זאת, אין ספק שהם התכוונו על אבן.

אני רואה שהזמן קצר, והעניין עוד ארוך, לכן אקצר כעת. הסברנו את שתי השיטות, ולמה אנחנו קוראים 'שָׁתִים', והבאנו את תשובת מהר"י יצחק הלוי, כיצד הוא שלל את שיטתם של אלה שקראו 'אֲשָׁתִי' 'אֲשָׁתִים'. למרות שנראה שיש לכך יסוד, אבל זהו בבחינת מה שאמרנו, 'מפני מה אני מטמא ואתם מטהרים'. דהיינו, להוציא מליבם, 'כי היכי דלא ניגררו בתריה', בתורת 'מיגדר מילתא'. אכן לא יכול להיות שהקריאה היא באל"ף נעלם, כמו תיבת בראשית או ראשון, כי שם

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ, או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה. פרטים בטלפון: 050-4140741